

СТАЛИЙ РОЗВИТОК, ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА

УДК 658.012.8:504

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Судакова О.І., к.т.н.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Медведовська Т.П., к.пед.н.

ДВНЗ «Національний гірничий університет»

Шпатакова О.Л.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад формування стратегії екологічно орієнтованого управління підприємством, спрямованих на досягнення пріоритетів його сталого розвитку. Одним з рішень існуючих економіко-екологічних проблем і забезпечення сталого розвитку України стають процеси стратегічного екологічного управління сучасними підприємствами, що передбачають формування стратегії екологічно орієнтованого розвитку на подальшу перспективу. В статті обґрунтовуються сутності понять «стратегія екологічно орієнтованого управління підприємством» і «екологічна стратегія». Розроблена процедура формування і впровадження екологічно орієнтованої стратегії підприємства. Пропонується удосконалена класифікація типів екологічної стратегії підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, екологічно орієнтоване управління, екологічна стратегія

The article is dedicated to investigation of the theoretical bases in a forming the strategy of the ecology-oriented business's management, focused on achieving the priorities of its sustainable development. One of the solutions of the current economic and environmental problems and securing a constant development of Ukraine is the strategic environmental management of modern business that provides the formation of the ecology-oriented development strategy for the future prospect. The essence of the notion "the strategy of ecology-oriented business management" and "ecological strategy" has been grounded. The procedure of the forming and introduction the ecologic-oriented business strategy has been developed. The improved classification

of the ecological strategy of business types is offered.

Key words: enterprise economic security, the ecology-oriented management, ecological strategy

Актуальність проблеми. Сучасні умови розвитку економіки України характеризуються значною кількістю чинників, яким притаманні невизначеність та дестабілізуючий характер дії. Внаслідок нестабільності умов зовнішнього середовища та виникнення екстремальних умов функціонування перед підприємствами постає необхідність набуття здатності до виживання та опору негативним впливам. Такі впливи становлять загрозу руйнування ресурсного потенціалу підприємства, збільшують ризики управлінських рішень і тому являють собою загрози втрати підприємством його безпеки.

Швидке зростання кількості екологічних проблем останніми роками привело до усвідомлення взаємозв'язку господарської діяльності та її екологічних наслідків. Існуюча система ухвалення управлінських рішень не дозволяє повною мірою вирішувати екологічні проблеми країни в рамках Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року і міжнародної парадигми сталого розвитку.

Стає все більш зрозумілим, що успіх заходів, що здійснюються в сфері екологічної політики і реалізації державних програм, з метою досягнення сталого розвитку в державі, залежатиме від можливості та здатності окремих підприємств ухвалювати збалансовані господарські рішення, перш за все, що враховують пріоритети раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх наукових досліджень. У вітчизняній та зарубіжній літературі достатньо уваги приділяється вивченню багатоаспектних питань екологічної та економічної безпеки, збереження, відтворення і використання природно-ресурсного потенціалу. Ці проблеми, зокрема, частково розглядаються у працях: О.М. Алімова, Г.О. Бачинського, І.К. Бистрякова, С.А. Генсірука, М.А. Голубця, Б.М. Данилишина, Д.С. Добряка, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, Я.Я. Дяченка, Я.В. Ковалю, Є.В. Мішеніна, В.С. Міщенко, В.І. Парпана, Н.Ф. Реймерса, І.М. Синякевича, Ю.І. Стадницького, С.М. Стойка, Ю.Ю. Туниці, А.М. Федорищевої, М.А. Хвесика, Л.А. Чаговец, Ю.А. Нестерова, О.М. Крайнік, О.М. Мартинюка, О.Л. Резнікова, О.В. Сотули, О.М. Молодецької та інших вітчизняних

і зарубіжних вчених [1-9].

Але слід зазначити, що у більшості ці розробки стосуються загальних питань впровадження концепції сталого розвитку та формування концептуального базису екологічного менеджменту вітчизняних підприємств. Існуючі дослідження організаційно-економічних засад стратегічного екологічного менеджменту мають епізодичний характер. Зокрема, фактично відсутні є дослідження, що стосуються теоретичних засад, які спрямовані на формування стратегії екологічно орієнтованого управління підприємством.

Метою роботи є обґрунтування та розробка теоретичних засад формування стратегії екологічно орієнтованого управління підприємством, спрямованих на досягнення пріоритетів сталого розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сьогодні забруднення довкілля завдає значних економічних збитків національним господарствам майже всіх країн світу.

Досягнення екологічно сталого економічного зростання можливо лише за умови узгодження економічних і екологічних інтересів, при всебічній екологізації виробництва, впровадженні екологоорієнтованих нововведень на виробничих підприємствах.

Необхідність розробки організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки підприємств виробничої сфери наступні: наявність еколого-економічних суперечностей сучасного розвитку; несприятлива еколого-економічна ситуація в Україні; неефективність еколого-економічної політики, що проводиться; інтеграція України до європейського економічного простору; дотримання міжнародних вимог у сфері екологічної безпеки; визначення еколого-економічних імперативів Концепції сталого розвитку України; неузгодженість екологічних і економічних інтересів виробничих підприємств; необхідність формування організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки виробничих підприємств.

Сучасний період розвитку економіки України характеризується не тільки певними проблемами в економічній сфері, а й глобальною кризою в екології. Кількість шкідливих викидів у результаті виробничо-господарської діяльності промислових підприємств уже перевищує допустимі норми в 3–7 разів і продовжує зростати. Екологічний стан України потребує

вирішення еколого-економічних проблем вітчизняних підприємств, проведення ефективної політики в сфері забезпечення екологічної безпеки, основи якої започатковані в Конституції України, де визначено пріоритет екології і державної підтримки заходів щодо охорони довкілля. Успішна реалізація екополітики значною мірою залежить від можливості забезпечення екологічної безпеки при здійсненні виробничої діяльності підприємств, яку необхідно розглядати у взаємодії екології і економіки, тому що серед антропогенних факторів виникнення несприятливих екологічних ситуацій особливе місце посідає сфера виробництва.

Екологічна безпека підприємства виробничої сфери - це стан захищеності економічних інтересів підприємства від реальних і потенційних екологічних загроз, що створюються в результаті виробничої діяльності господарюючих суб'єктів внаслідок екологічно необумовленого господарювання, за умови мінімізації негативного впливу виробничої діяльності самого підприємства на навколишнє природне середовище і суб'єктів виробничого процесу.

Під організаційно-економічним механізмом забезпечення екологічної безпеки підприємства виробничої сфери розуміється сукупність економічних, організаційних і управлінських засобів, економічних інструментів щодо забезпечення належного рівня екологічної безпеки виробничого підприємства з точки зору впливу процесу виробництва на еколого-економічний стан як самого підприємства, так і на якість довкілля.

Функції організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки виробничого підприємства наступні: аналітична; регулюючо-коригуюча (прогнозна); попереджувальна; інноваційна; контрольна. Реалізація зазначених функцій забезпечує прогнозування виробничо-господарської діяльності підприємства при реалізації екологоорієнтованих нововведень і прийняття управлінських рішень попереджувального характеру з урахуванням екологічного фактора.

Під стратегією екологічно орієнтованого управління підприємством у дослідженні розуміється встановлення довгострокових екологічних та економічних цілей і напрямів діяльності підприємства, вибір оптимальних методів і засобів їх досягнення для підвищення конкурентоспроможності підприємства і досягнення позитивних екологічних результатів його

діяльності в умовах ринку та забезпечення ресурсно-екологічної безпеки. Стратегія екологічно орієнтованого управління підприємством має носити інтегративний характер, вимагає наявності специфічних знань про взаємозв'язок між складовими її елементами для підтримки певного балансу між ними.

Базові принципи стратегічного екологічно орієнтованого управління підприємством наступні: екологізація підприємства, вибір та обґрунтування базової та екологічної стратегії, цільовий та функціональний підхід до вирішення локальних екологічних проблем, логічна послідовність здійснення та використання спеціальних методів.

Концептуальне бачення стратегії екологічно орієнтованого управління, процедура формування та впровадження якої представлено на рис.1, впливає з концепції сталого розвитку й передбачає досягнення максимального економічного ефекту при мінімальних витратах ресурсів, при мінімальному негативному впливі на навколишнє середовище й мінімальному опосередкованому впливі на людину.

Інформаційною базою організаційно-економічного механізму є сформована система еколого-економічних показників виробничого підприємства, яка базується на розгорнутій статистичній інформації еколого-економічного характеру, даних фінансового і управлінського обліку, а також даних еколого-економічного моніторингу.

Визначаємо, що, на відміну від широко розглянутого поняття «стратегія», поняття «екологічна стратегія» знаходиться на стадії формування.

Під поняттям екологічної стратегії підприємства, під яким розуміється комплекс управлінських рішень і методів, що розроблені і вживаються підприємством в цілому і всіма його структурними підрозділами для досягнення екологічних цілей і вирішення задач у рамках цілісної концепції розвитку підприємства.

Проблемою методології формування екологічної стратегії підприємства є недостатня пропрацьованість питання класифікаційних ознак типів екологічної стратегії. Пропонується узагальнена класифікація типів екологічної стратегії підприємства за 11 ознаками, серед яких поряд з традиційними ознаками – рівень управління (на базі класифікації стратегій І.Ансоффа);

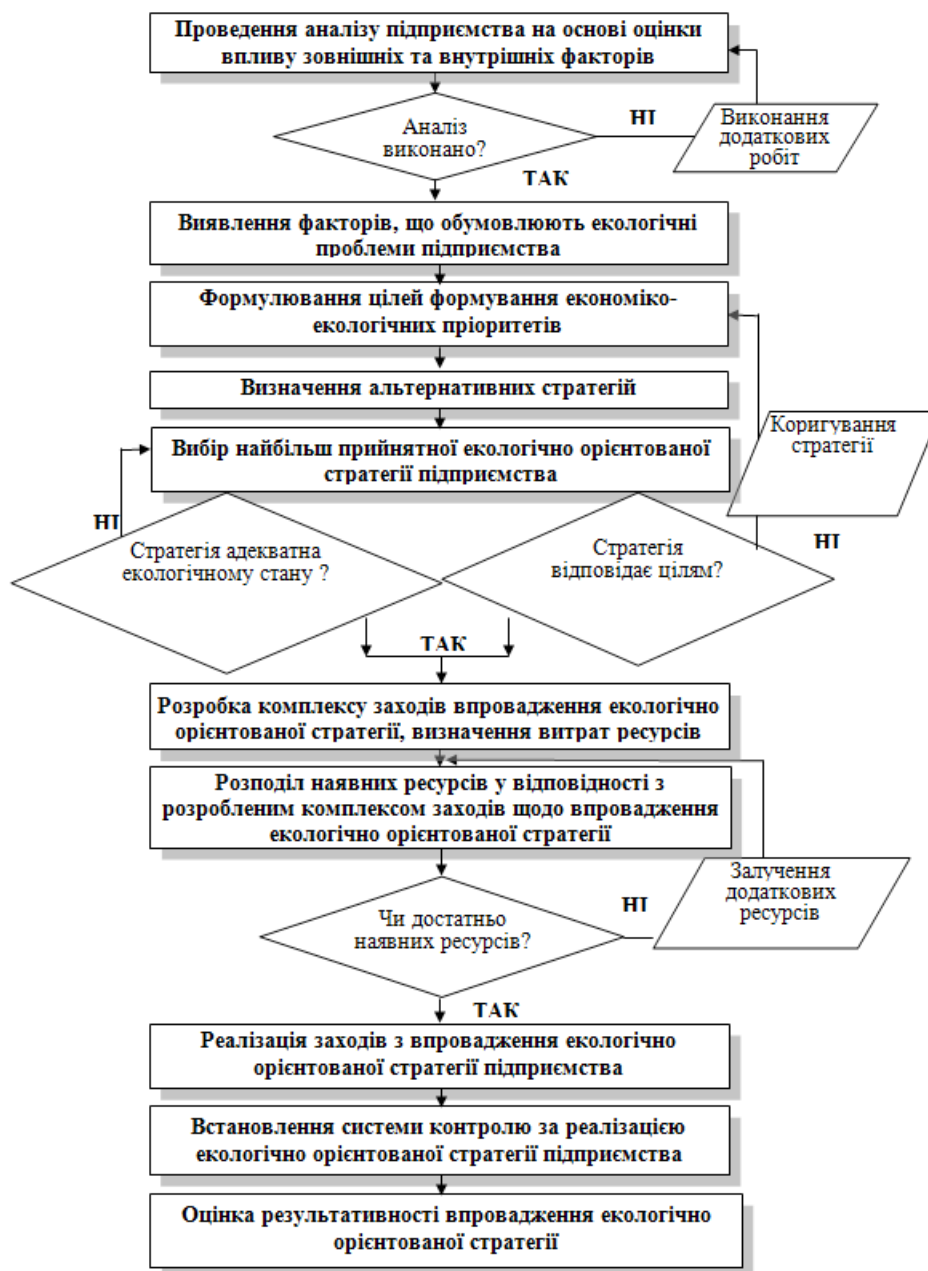


Рис. 1. Процедура формування і впровадження екологічно орієнтованої стратегії підприємства.

ступінь досягнення конкурентних переваг (згідно М. Портеру); ступінь активності в рішенні проблем ресурсозбереження й охорони довкілля; за формою організації (згідно Н.Пахомової та К.Ріхтера); фактори зниження негативного впливу на навколишнє середовище та ресурсозбереження (згідно Р.Фатхутдинова), введені нові ознаки - ступінь дотримання законодавчих вимог охорони довкілля; лідируюча позиція в галузі за показниками ресурсозбереження та впливу на довкілля; динаміка в часі показників ресурсозбереження та впливу на довкілля;

ступінь залучення зацікавлених осіб; автономність проведення; напрям впровадження екологічної стратегії.

Для адаптації організаційно-економічного механізму до умов господарювання, котрі постійно змінюються, пропонується застосувати діагностику еколого-економічного стану підприємства, що розглядається як інструмент, за допомогою якого оцінюється реальний еколого-економічний стан виробничого підприємства і виявляється характер впливу екологічної складової на рівень безпеки підприємства, завдяки чому формуються висновки щодо екологічної обґрунтованості управлінських рішень, що приймаються.

Висновки. Одним з рішень існуючих економіко-екологічних проблем і забезпечення сталого розвитку України стають процеси стратегічного екологічного управління сучасними підприємствами, що передбачають формування стратегії екологічно орієнтованого розвитку на подальшу перспективу.

Екологічну безпеку виробничого підприємства запропоновано розглядати з точки зору захищеності економічних інтересів підприємства від екологічних загроз, що утворюються в результаті виробничої діяльності внаслідок екологічно необумовленого господарювання, а також з позиції ненанесення виробничим підприємством екологічного збитку довкіллю.

В результаті проведених досліджень науково обґрунтовано сутність понять «стратегія екологічно орієнтованого управління підприємством» та «екологічна стратегія підприємства».

Розроблена процедура формування і впровадження екологічно орієнтованої стратегії підприємства.

В роботі удосконалено класифікацію типів екологічної стратегії підприємства, а саме за 11 ознаками: 1) рівень управління; 2) ступінь досягнення конкурентних переваг; 3) ступінь активності при вирішенні проблем ресурсозбереження й охорони довкілля; 4) форма організації; 5) фактори зниження негативного впливу на навколишнє середовище та ресурсозбереження; 6) ступінь дотримання законодавчих вимог охорони довкілля; 7) лідируюча позиція в галузі за показниками ресурсозбереження та впливу на довкілля; 8) динаміка в часі показників ресурсозбереження та впливу на довкілля; 9) ступінь охоплення зацікавлених осіб; 10) автономність проведення; 11) напрям впровадження екологічної

стратегії.

При формуванні організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки підприємств виробничої сфери визначено його цільову функцію, яка полягає в мінімізації негативного впливу діяльності підприємства на довкілля без зменшення величини прибутку при дотриманні чинних екологічних норм у процесі виробництва, і сформульовано принципи формування відповідного механізму.

На основі аналізу особливостей еколого-економічної ситуації в Україні і сучасних тенденцій економічного розвитку інтеграція екологічних і економічних інтересів підприємств диктує необхідність розробки нових принципових підходів до організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки підприємств виробничої сфери і формування відповідного дієвого механізму як його комплексного інструменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чаговец Л.А. Оценка стратегических мероприятий экономической безопасности предприятия с использованием аппарата нечеткой логики / Л.А. Чаговец // Інноваційні стратегії підвищення конкурентоспроможності та забезпечення економічної безпеки регіонів України: Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених, (Донецьк, 25 березня 2008 р.) / Заг. ред. к.е.н., професора Дубницького В. І. - Донецьк : ТОВ «ДЕГІ», 2008. — С. 271–273.
2. Нестеров Ю.А. Механизмы управления экономической безопасностью предприятий в условиях нестабильной и неопределенной среды / Ю.А. Нестеров // *Materialy VII Mezinarodni vedecko-prakticka konference* [“Aktualni vymozenosti vedy - 2010”], (Praha, 2010). - Dil 4. Ekonomicke vedy. - Praha:Publishing House “Education and science” s.r.o., 2010. - Str.90-92.
3. Крайнік О.М. Фактори впливу фінансової діяльності на оцінку брендів / В. М. Порохня, М. О. Фоменко, О. М. Крайнік // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Моделі та інформаційні технології в управлінні соціально-економічними, екологічними та технічними системами», 24-26 квітня 2008р. м. Луганськ, СНУ ім. В. Даля, 2008. - С.11-12.
4. Мартинюк О.М. Екологічно орієнтоване управління транспортно-технологічними системами / О.М. Мартинюк // *Екологічний менеджмент в загальній системі управління: Всеукр. наук.-практ.конф.*, 20-21 квітня 2010 р.: тези доп. - Суми, 2010. – С.224-226.
5. Резніков О.Л. Методичні рекомендації до оцінки ефективності заходів із забез-

- печення економічної безпеки підприємств металургії // Збірник наукових праць: Гуманітарний вісник ЗДА.- Вип. 42. – Запоріжжя. – 2010. - С. 208-217.
6. Сотула О.В. Моніторинг економічної безпеки Черкаської області. – Хмельницьк, Наука й економіка, 2012. - №4 (28). - Т.1 – с.281-286.
 7. Kaplan R.S, Norton, D.P. Strategy-Focused Organization: How Balanced Scorecard Companies Thrive in the New Business Environment. - Boston (USA): Harvard Business School Press. -2009.
 8. Сахаєв В.Г., Хроненко Л.Ф., Шпильовий В.А., Степова С.В. Вдосконалення системи еколого-економічного моніторингу і аудиту як фактор екологічної безпеки на підприємстві // Екологія і ресурси: Зб. наук. праць. Вип. 9. – К.: Ін-т проблем національної безпеки, 2004. – С.76–83.
 9. Молодецька О.М. Методологічні особливості оцінки техніко-економічної безпеки підприємств / О. М. Молодецька, О. В. Нусінова // Економічні науки. Серія. Облік і фінанси : зб. наук. праць. – Луцьк, 2010. – Вип. 7(25). – С. 303–312.